

RETORIKA
Gyakorlati útmutató

A szónokság szabad nép körében támadt, s szabad nép életéhez tartozik. Ének hangja szelidíté meg a vad csoportokat; a mívelt nemzet tömegét szónoklat vezérli, s ennél fogva nem hiú gond az, melyet ékesszólás elérésére szentelünk. Szó szavat húz maga után; élő tanácskozásban fejlődik ki, s tartatik fenn a szabadság szelleme; s jaj a nemzetnek, mely írott parancsokat némán olvas, s vakon engedelmeskedik! Add hozzá, hogy a szónokság sok és mély tudományt, sok és lélekemelő gyakorlást, sok és szívrázó erőt kíván, s mondhatod-e haszontalannak a fáradságot, mely annak megnyerésére éveken keresztül fordítottatik?

Kölcsey Ferenc: Parainesis

BENCÉDY JÓZSEF

RETORIKA

Gyakorlati útmutató

TINTA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2010

AZ ÉKESSZÓLÁS KISKÖNYVTÁRA 4.

Sorozatszerkesztő

BÁRDOSI VILMOS, KISS GÁBOR

Lektor

GYÖRFFY MIKLÓS

Első kiadás, 2008

Második, bővített kiadás, 2010

ISSN 1786-4925

ISBN 978 963 9902 50 3

© Bencédy József, 2008, 2010

Kiadja a Tinta Könyvkiadó, Budapest
A kiadásért felel: a TINTA Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Temesi Viola
Borítóterv, tördelés: Heiszer Csaba
Nyomás és kötés: Kinizsi Nyomda
Felelős vezető: Bördős János igazgató

Minden jog fenntartva.

A jogtulajdonosok előzetes engedélye nélkül a mű
sem részleteiben, sem egészében semmilyen eljárással
nem reprodukálható.

TARTALOM

Bevezetés	7
A retorika alapjai	
I. A retorikáról általában	11
II. A szónoki hatás tényezői	13
III. A kommunikáció alapjai	16
IV. Anyaggyűjtés, szerkesztés	20
V. Kis- és nagyközéleti műfajok	45
VI. Értekezletek, viták szervezése, vezetése	48
VII. Köszönés	52
VIII. Megszólítás	55
IX. A megszólalás (kiejtés)	60
X. Részletek a hazai szónoklás történetéből	64
Szónoki beszédek és elemzésük	
Platón: Szókratész védőbeszéde	81
Shakespeare: Julius Caesar, Antonius gyászbeszéde	93
Kölcsey Ferenc: A magyar nyelv ügyében	103
Kossuth Lajos: A véderő megajánlása ügyében	109
Eötvös Loránd: Az egyetem feladatáról	122
Szigethy András: Tanévnyitó gondolatok	133
Száráz László: Csalódott Püthagorasz	136
Bugledich Attila: Szükség van-e a retorikára a harmadik évezredben?	140
Bencédy József: Pohárköszöntő	144
Irodalom	147

BEVEZETÉS

Érdekes a kultúrák hullámozása. Még nemrégiben (az utóbbi évtizedekben) McLuhan nyomán sokan – látva a rádió és még inkább a televízió és az internet általános előretörését – a Gutenberg-galaxisnak, a könyvek világának az alkonyáról beszéltek. Nem következett be. Az internet, az SMS megint csak az írásbeliséget erősíti. A könyvolvasás csökken ugyan, de bizonyos iskolai, társadalmi törekvések némileg erősítik (megértéses olvasás, a 100 legismertebb könyv).

Na és a szóbeliség? Nem kell bizonygatni a politika, a pártok, a rádió és a televízió hatását ezen a területen. Általánosan tapasztaljuk – többször bosszúsággal inkább, mint élvezettel – a nyilvános megszólalások botladozásait, ügyetlenségeit. Pedig szükségét érezzük a jó szónak: a felvilágosításnak, a meggyőzésnek, az értéket közvetítő formás beszédnek.

Ezt szolgálja ez a könyvecske: a tartalmas és formás beszédre, a szóbeli megszólalásra való felkészülést, akár fiatalok, diákok és hallgatók körében, akár a nagyközönség hasznára. Ne várjon senki szaktudományi hivatkozásokat, részletezést, célozom a bátorítás, annak a meggyőzésnek a hirdetése, meggyökereztetése, hogy a közéleti beszéd, a szónoki beszéd elsajátítható, s mind az előadó, mind a hallgató számára kielégítően, netán élvezettel művelhető.

A tartalomjegyzékből kitűnhet, mennyire összetett jelenség a retorika. Megtalálható benne a szerkesztés, aztán a kommunikáció, szövegtan (fogalmazás), logika, stilisztika, a társas nyelvészet (szociolingvisztika) néhány részlete, mint a köszönés, megszólítás, továbbá a kiejtés alapvető ismeretei. Csökkenti ez az összetettség a retorika értékét? – Ellenkezőleg! Gondoljunk csak arra, hogy az orvostudomány művelé-

se, a mikro- és makrokozmosz (az atomi világ, illetve a világ-mindenség) kutatása mennyi részismeretet kíván. Mindezekben, mindezekkel hogyan tágul az ember látóköre, és mennyire megnő a felelősségérzete.